

Hiriko elikadura politikari buruzko Milango ituna

2015eko urriaren 15a

Munduko biztanleriaren erdia hirietan bizi da, beraz, hiriek egiteko estrategikoa dute elikadura sistema iraunkorrak garatzeko eta dieta osasungarriak sustatzeko; elkarren artean desberdinak izan arren, hiri guztiak dira ekonomia, politika eta kultura berrikuntzaren zentroak, eta baliabide publiko, azpiegitura, inbertsio eta eskumen handiak kudeatzen dituzte.

Gaur eguneko elikadura sistemen erronka da jende ororentzako janari egoki, seguru, lokal, justu, osasungarri eta elikagarria etengabe eta segurtasunez eskura jartzea. Hala ere, hirietako elikagaien hornikuntzak hainbat oztopori egin beharko die aurre, besteak beste, eskuragarritasun eta banaketa desorekari, ingurumenaren hondatzeari, baliabide eskasiari, klima-aldaketari, iraunkorrak ez diren ekoizpen eta kontsumo moduei, eta janarien galera eta alferrikaltzeari.

Urbanizazio prozesu azkarrak eragin handia du gure planetan —ekonomian, gizartean eta ingurumenean—. Bereziki azpimarragarria da elikagaiz eta urez hornitzeko moduak berraztertze beharra, bai eta beste ondasun eta zerbitzu funtsezko batzuen hornikuntza ere.

Hiri orotan agertzen dira gosea eta malnutrizioa, modu desberdinetan; horiek zama handia bihurtzen dira banakoen osasunari eta ongizateari dagokienez, eta kostu sozial eta ekonomiko nabarmena dute familia, komunitate, udal eta estatuentzat.

Nekazaritza-enpresa familiarrek eta elikagaien ekoizle txikiak —bereziki emakume ekoizleek, herrialde batzuetan— funtsezko zeregina dute hiriak eta inguruko lurraldeak elikagaiz hornitzerakoan, elikagai sistema erresiliente, bidezko eta kulturalki egokiak babesten laguntzen baitute. Elikagaien sistemak eta balio-kateak dieta osasungarrietarantz berbideratzeak kontsumitzaileak eta landa zein hiri ekoizleak berriro elkarrengana hurbiltzea ahalbidetzen du.

Hirietako eta hiri inguruetako nekazaritzak hainbat aukera eskaintzen ditu biodibertsitatea hiri/eskualdeetan eta elikadura sistemetan kontserbatu eta integrazteko; horrek sinergiak sortzen lagun dezake, elikadura eta nutrizio segurtasunaren, ekosistemekin lotutako zerbitzuen eta giza ongizatearen artean.

Elikadura-politikek lotura estua dute hirietako beste erronka eta politika askorekin, hala nola pobrezia, gizarte eta osasun babesa, higiena eta zerbitzu higieneko-sanitarioak, lurraldearen erabileraren plangintza, garraioak eta merkataritza, sektore elektrikoa, hezkuntza, eta hondamendiei aurre egiteko ahalmena. Hori dela eta, funtsezkoa da ikuspuntu orokor, diziplinarteko eta erakundeartekoa hartzea.

Gizarte zibilak eta sektore pribatuak paper garrantzitsua dute hiriak elikagaiz hornitzeko, elikagaien sistema iraunkorrakoak lortzearen aldeko esperientzia, berrikuntza eta kanpainak eskaini baititzakete, eta hirietako elikadura politiketan gizarte-inklusioa eta giza eskubideak kontuan hartzeko joera txertatu.

Gogoan ditugu hiriek hartutako konpromisoak: klima-aldaketei aurre egiteko; berotegi-efektuko gasen emisioa murrizteko eta klima-aldaketek elikagaien sistema urbanoetan dituzten ondorioetara egokitzeko estrategiak eta ekintzak sustatzeko —esate baterako, Hirien Munduko Foroaren hurrenez hurreneko edizioetan edo etxebizitzari eta hiri garapen iraunkorrari buruz laster egitekoa den Habitat III biltzarrean—; biodibertsitatearen kudeaketa

iraunkorra sustatzeko hiri mailako ekimenen bidez, Dibertsitate Biologikoari buruzko Hitzarmenaren esparruan.

Etorkizunean hiriek eta inguruko lurraldeek paper aktiboa jokatuko dute nazioarteko zenbait prozesu praktikan jartzeko garaian, esaterako, 2015 osteko Garapen Iraunkorrerako Agendaren barruko garapen iraunkorreko helmuga eta helburuak. Klima Aldaketei buruzko Nazio Batuen Esparru Hitzarmenerako (COP 21) hurrengo negoziazioetan aintzat hartuko dituzte, *Zero Hunger Challenge* ekimenean parte har dezaten, Nutrizioari buruzko Nazioarteko Bigarren Biltzarrean dieta urbano iraunkorren auziari heltzeko, eta Hondamenen Arriskua Murrizteko 2015 osteko Esparruan paper garrantzitsua har dezaten beren gain.

Hori guztia kontuan izanik, eta "*Planeta elikatzeko, bizitzarako energia*" gaitzat duen 2015eko Expoa dela eta Milanen **bildurik**, honako hau adierazten dugu:

GUK, ALKATEOK ETA TOKIKO AGINTEEN ORDEZKARIOK, KONPROMISO
HAUEK HARTZEN DITUGU ELIKADURA URBANOARI BURUZKO POLITIKARAKO
MILANGO ITUNA SINATZEN DUGULARIK:

1. Elikagai sistema iraunkor, inklusibo, erresiliente, seguru eta anitzak sortzeko lan egitea, guztiontzako janari osasungarria bermatzeko eskubideetan oinarritutako ekintza-esparruan; hartara, soberan gelditzen diren elikagaiak murriztu eta biodibertsitatea zaintzeaz gain, klima-aldaketen eragina leundu eta horietara egokituko baita.
2. Udal eta lurralde mailan sailen eta sektoreen arteko koordinazioa sustatzea, gizarte, ekonomia eta ingurumen alorretako politika, programa eta ekimenetan elikadura-politika urbanoarekin zerikusia duten irizpideak kontuan hartzea sustatuz, besteak beste, hauekin lotutakoak: elikagaien banaketa eta hornidura, gizarte babesa, nutrizioa, ekitatea, elikagaien ekoizpena, hezkuntza, elikadura-segurtasuna eta hondakinen murrizketa.
3. Elikadurarekin lotutako udal politikak eta programak dagozkien nazioazpiko, nazioko, eskualdeko eta nazioarteko politika eta programekin koherente izan daitezen sustatzea.
4. Elikadura sistemako sektore guztiak (tokiko aginteak, ente tekniko eta akademikoak, gizarte zibila, ekoizle txikiak eta sektore pribatua barne) erakartzea, elikaduraren alorrean politikak, programak eta ekimenak garatu, gauzatu eta ebaluatzen.
5. Hiri mailan dauden politikak, planak eta arauak berrikusi eta aldatzea, elikadura sistema bidezkoagoak, erresilienteagoak eta iraunkoragoak sortzen laguntzeko.
6. Hiri bakoitzean, ekintza-esparrua abiapuntutzat hartzea hiriko elikadura sistema propioa antolatzeko; orobat, egindako aurrerapenak partekatzea parte hartzen duten hiriekin, bakoitzaren nazioko gobernuekin eta, egoki bada, nazioarteko erakundeekin.
7. Beste hiri batzuk gure elikadura-politikekin bat egitera animatzea.

Sinadura:

(Hiriaren edo tokiko gobernuaren ordezkari baimendunaren izena)

_____ hiri ordezkatzuz.

Data:

Ekintza-esparru estrategikoa

Ekintza-esparru estrategiko hau **borondatezkoa** da. "Planeta elikatzea, bizitzarako energia" gaitzat zuen 2015eko Expoa zela eta Milan hiriak sustatu zuen Hiriko Elikadura Politikari buruzko Milango Itunari atxikiz **elikadura-sistema iraunkorragoak** lortu nahi dituzten hiriei zenbait aukera estrategiko eskaintzea da helburua.

Ekintza-esparrua parte hartzen duten hirien esperientzia zehatzean oinarritzen da, eta arloarekin lotutako hainbat konpromiso, helburu eta jomuga hartzen ditu kontuan. Aukerak gaika multzokatu badira ere, horiek helburu komuna —elikadura-sistema iraunkorrak— lortzeko abiapuntutzat jo behar dira. Esku-hartze gehienak (eskoletako janariak edo hiri-baratzeak) udal zerbitzu edo sail baten baino gehiagoren eskumenekoak izan daitezke. Esku-hartze gehienek, orobat, garapen iraunkorarekin lotutako dimentsio desberdinetan (ekonomia, gizartea, osasuna, ingurumena) izango dute eragina.

Hiriek nahierara hautatu, egokitu edo multzokatu ditzakete aukera horiek, zenbait gidalerrotan, beren egoera zehatzei doitzeko. Material tekniko osagarri gisa, zerikusia duen informazio-materiala eta praktika egokien ereduak eskaintzen dira.

Ekintza gomendatuak: ekintza eraginkorraren aldeko testuingurua prestatzea (gobernantza)

1. **Udal zerbitzu eta sailen arteko lankidetzak sustatzea**, eta elikadura sistemari hainbat sektore eta administrazio-mailatan eragiten dioten politika eta programak bat etor daitezkeen ahalegintzea, eskubideetan oinarritutako ikuspegia hartuz eta lehenetsiz. Neurri hauek har daitezke: udal mailan langile finkoak kontratatzea, zereginak eta prozedurak berrikustea edo baliabideak birbanatzea.
2. **Interesa dutenen parte-hartzea sustatzea** udal mailan, elkarrizketa politikoaren bidez, eta egoki bada, elikadura-politikarako aholkulari bat izendatuz, eta/edo alderdi interesatu guztiak biltzen dituen plataforma bat edo elikadura-kontseilu bat sortuz, bai eta hezkuntza eta sentsibilizazio jardueren bidez ere.
3. **Tokiko esperientziak identifikatu, mapeatu eta ebaluatzea**, bai eta gizarte zibilaren barruan elikadurarekin lotuta dauden mugimenduak ere, praktika onenak programa eta politiketan jasotzearen, tokiko ikerketa entitateen edo erakunde akademikoekin laguntzarekin.
4. **Hiriko elikadura-politikak edo programak garatu edo berraztertzea**, eta udal administrazioen barruan elikadura-politika eta programetarako baliabide egokiak esleitzen direla bermatzea; udal araudiak berraztertu, bateratu eta sendotzea; elikadura sistema iraunkoragoa, bidezkoagoa eta osasungarriagoa lortzeko gaitasun estrategikoak lantzea, hirien eta nekazaritza eremuen interesak orekatuz.
5. **Sektore anitzeko informazio-sistemak garatu edo hobetzea**, politikak garatzeari eta erantzukizunak hartzeari begira, hiriko elikadura-sistemei buruzko datuen eskuragarritasuna, kalitatea, kopurua, estaldura, kudeaketa eta trukea handituz, datu-bilketa formala zein gizarte zibilak eta beste parte-hartzaile batzuek sortutako datuak barne.

6. **Hondamenen arriskua murrizteko estrategia bat garatzea**, hiriko elikadura-sistemen erresilientzia handitzearen, klima-aldaketek, krisialdi luzeek eta hiri eta nekazaritza eremuetako elikadura ziurgabetasun kronikoak gehien ukitutako hiriak barne.

Ekintza gomendatuak: dieta iraunkorrek eta nutrizioa sustatzea

7. **Dieta iraunkorrek sustatzea**, hau da, osasungarriak, ziurrak, kulturalki egokiak, ingurumena errespetatzen dutenak eta eskubideetan oinarrituak, hezkuntzaren, osasun-sustapenaren eta komunikazioaren bidez, eta eskolak, arreta zentroak, azokak eta hedabideak bereziki kontuan hartuz.
8. **Dieta ezegokiak eta obesitatearekin lotutako gaixotasun ez-kutsakorren aurka egitea**, eta beharrezkoa bada, arreta berezia ematea azukrea, gatzak, trans gantz-azidoak, haragia eta esnekiak hartzea murrizteari, eta fruta eta barazkien eta prozesatu gabeko produktuen kontsumoa handitzeari.
9. **Dieta iraunkorren aldeko gidalerroak garatzea**, kontsumitzaileak, hiri-planifikatzaileak (bereziki elikagaien kontratazio publikoarekin lotuta), elikadura-zerbitzuen hornitzaileak, txikizkako merkatariak, ekoizleak eta eraldatzaileak informatzearen, eta komunikazio eta prestakuntza kanpainak sustatzea.
10. **Arauek eta araudiak egokitzea, dieta iraunkorrek eta edateko ura eskuragarri izan daitezkeen instalazio publikoetan**: ospitaleak, osasun eta umeen arretarako zentroak, lanlekuak, unibertsitateak, eskolak, janari eta jatetxe zerbitzuak, bulego publikoak, espetxeak...; bai eta, ahal dela, arlo pribatuan ere: txikizkako salmentan, eta handizkako janari banaketan eta merkatuetan.
11. **Arau bidezko eta borondatezko tresnak aztertzea**, dieta iraunkorrek sustatzeko, enpresa pribatu edo publikoen partaidetzarekin, kasuen arabera, bitarteko hauek erabiliz: merkaturatze, publizitate eta etiketatze politikak; jarduera jakin batzuk sustatzeko edo murrizteko neurri ekonomikoak; umeentzako janarien edo alkoholik gabeko edarien merkaturatzearekin lotutako arauak azkartzea, Osasunerako Mundu Erakundearen gomendioei jarraituz.
12. **Elikaduraren eta osasunaren sektoreen ekintza bateratua sustatzea**, bizimodu osasungarrien eta gizarte-inklusioaren alde pertsonengan oinarritutako estrategiak ezartzearen.
13. **Edateko uraren eta saneamendu egokiaren eskuragarritasun unibertsala lortzeko inbertsioak egitea eta konpromisoa hartzea**, gizarte zibilaren eta beste laguntzaile batzuen —egoki den eran— partaidetzarekin.

Ekintza gomendatuak: ekitate sozial eta ekonomikoa bermatzea

14. **Diru eta janari prestazioak erabiltzea**, bai eta babes sozialeko beste sistema batzuk ere (janari bankuak, jantoki komunitarioak, larrialdietarako jaki-biltegiak, etab.), populazioaren talde ahulek janari osasungarria eskuratzetik izan dezaten, komunitate bakoitzaren berriarazko sinesmenak, kulturak, tradizioak, ohitura dietetikoak eta gustuak kontuan hartuz, giza duintasunarekin lotutako auzia baita, eta bazterketa handiagoa eragozteko bide.

15. **Eskola jantokien programak birdefinitzea**, bai eta erakundeetako beste elikadura zerbitzu batzuk ere, janari osasungarria, bertakoa, sasoikoa eta era iraunkorren ekoitzia emateko.
16. **Guztientzako enplegu duina sustatzea**, elikaduraren eta nekazaritzaren alorretan bidezko harreman ekonomikoak eta bidezko soldatak eskainiz, lan-baldintzak hobetuz eta emakumeak guztiz integratuz.
17. **Ekonomia sozial eta solidarioarekin lotutako jarduerak sustatu eta laguntzea**, arreta berezia emanaz elikaduraren alorreko jarduerari, populazioaren talde baztertuei elikadura-katearen maila desberdinetan bizibide iraunkorrak eskaini ahal izateko, eta hiri zein landa eremuetan elikagai osasungarriak eta ziurrak eskuratzea ahalbidetzeko.
18. **Saregintza eta gizarte zibilaren jarduerak sustatzea** (esaterako, baratze eta jantoki komunitarioak, jantoki sozialak, etab.), gizarte-inklusioa bideratzeko eta baztertuta daudenei jaten emateko.
19. **Heziketa, prestakuntza eta ikerkuntza parte-hartzaileak sustatzea**, alor hauetan tokiko ekintza indartzeko: justizia soziala eta ekonomikoa handitzea, eskubideetan oinarritutako ikuspegiak sustatzea, pobrezia murriztea eta elikagai egoki eta ziurren eskuragarritasuna ahalbidetzea.

Ekintza gomendatuak: elikagaien ekoizpena sustatzea

20. **Hiriko eta hiri-inguruko elikagaien ekoizpena eta eraldaketa sustatu eta sendotzea**, ikuspuntu iraunkorretan oinarrituz, eta hiriko zein hiri-inguruko nekazaritza erresilientziarako udal programetan integratzea.
21. **Hirien eta gertuko nekazaritza eremuen arteko harremanak koherenteak izan daitezen ahalegintzea, elikagaien ekoizpenari eta banaketari dagokienez**, ekoizle txikiak eta nekazaritza enpresa familiarak bereziki aintzat hartuz, eta emakumeak eta gazteak ahalduntzen saiatuz.
22. **Ikuspegi ekosistemikoa hartzea, lurraldearen erabileraren plangintza eta kudeaketa holistikoa eta integratua gidatzeko**, hiri eta nekazaritza eremuetako agintariekin zein natura baliabideen beste kudeatzaile batzuekin batera, lurraldearen ezaugarriak arriskuak gutxitzeko estrategiekin uztartuz, nekazaritza ekologikoko ekoizpenerako aukerak, biodibertsitatearen eta nekazaritzako lurren babes, klima-aldaketaren aurreko egokitzapena, turismoa, aisialdia eta beste zerbitzu ekosistemiko batzuk handitzearen.
23. **Lurren eskuragarritasuna eta jabetza babestu eta ahalbidetzea**, hiri eremuetan eta hiri-inguruetan elikagaien ekoizpen iraunkorra sustatzeko, baratze komunitarioetarako eta ekoizle txikiarentzako lursailak barne, esate baterako, lurren bankuen edo lur komunitarioen fideikomisoen bidez; orobat, udal lurak erabiltzen uztea tokiko nekazaritza ekoizpenerako, eta integrazioa sustatzea, lurra erabiltzeko eta hiria garatzeko plan eta programen bidez.
24. **Hirietan eta hiri-inguruetan elikagaien ekoizleentzako zerbitzuak sustatzea**, prestakuntza teknikoa eta finantza-asistentzia barne (kreditua, teknologiak, elikadura-segurtasuna, merkaturako sarbidea, etab.), belaunaldi anitzeko elikadura sistema sortzeko, zeina ekonomikoki iraunkorra izango baita eta zenbait praktika kontuan hartuko baititu, hala nola janari hondakinetatik sortutako konposta, ur grisak,

hondakinen bidez sortutako energia etab. baliatzea, aldi berean jarduera horiek ez dutela giza kontsumoarekin talka egiten bermatuz.

25. **Sostengua ematea hornikuntza kate laburrei**, ekoizleen antolakundeei, ekoizle eta kontsumitzaileen arteko sare eta plataformei, eta hiri eta landa eremuak lotzen dituen elikadura sistema urbanorako azpiegitura sozial eta ekonomikoak barne hartzen dituzten bestelako merkatu-sistemei. Gizarte zibilak ekonomia sozial eta solidarioaren alorrean bultzatutako ekimenak sartu litezke horren barruan, bai eta merkatu sistema alternatiboak ere.
26. **(Hondakin) uren kudeaketa eta berrerabilera hobetzea** nekazaritzan eta elikagaien ekoizpenean, ikuspuntu parte-hartzaileak dituzten politika eta programen bidez.

Ekintza gomendatuak: elikagaien hornikuntza eta banaketa hobetzea

27. **Hirietaranzko eta hirien barruko elikagaien fluxuak ebaluatzea**, diru-sarrera gutxi eta zerbitzu eskasak dituzten auzoetan elikagai fresko eta merkeak eskuragarri izan ditzaten, aldi berean garraiobide eta logistika bitarteko iraunkorrak sustatuz, eta erregai edo garraiobide alternatiboak baliatuz, CO2 emisioak gutxitzearen.
28. **Elikagaiak biltegitatu, eraldatu, garraiatu eta banatzeko teknologia eta azpiegituren hobekuntza sustatzea**, hiri-inguruak eta gertuko nekazaritza eremuak konektatuz, sasoiko produktuen kontsumoa bermatu eta elikadura ziurgabetasuna gutxitzeko, bai eta nutrienteen eta janarien galera eta alferrikaltzea gutxitzeko ere, balio-katearen barruan arreta berezia emanez elikadura enpresa txiki eta ertainei, enplegu duin eta egonkorra sortu baitezakete.
29. **Elikagaiak kontrolatzeko sistemak ebaluatu, berraztertu eta/edo sendotzea**, elikadura-segurtasunaren alorrean tokiko arauak eta xedapenak ezarriz, 1) elikadura-kate osoko ekoizleek eta hornitzaileek erantzukizunez jokatzeko dutela bermatzeko; 2) nekazaritza-enpresa familiarrentzat eta ekoizle txikientzat merkatuan sartzeko oztopoak kentzeko; 3) elikadura-segurtasuna, osasuna eta ingurumenaren babesa barne hartzeko.
30. **Hornikuntza eta merkataritza alorreko politika publikoak berraztertzea**, elikagaiez hornitzeko kate laburren bidez hiriak elkarrekin lotuz elikagai osasungarrien hornikuntza ziurtatzeko, eta aldi berean enplegua, ekoizpen-baldintza bidezkoak eta ekoizpen iraunkorra ahalbidetuz ekoizle eta kontsumitzaile talde ahulentzat, hornikuntza publikoak orok elikadurarako duen eskubidea gauzatzeko duen potentziala baliatuz.
31. **Udal merkatu publikoetako laguntzeko politikak eta programak garatzea**, nekazarien azokak, azoka informalak, handizkako eta txikizkako azokak, jatetxeak eta beste janari-banatzaile batzuk barne, merkatu sistemen osagai publiko eta pribatuei dagokienez hirien arteko desberdintasunak aintzat hartuz.
32. **Azpiegiturak hobetu eta handitzea** hiriko erosleak hiriko, hiri-inguruko eta nekazaritza eremuetako saltzaileak elkarrekin lotzen dituzten merkatu-sistemei dagokienez, eta aldi berean gizarte kohesioa eta konfiantza sortzea, kultura trukea sustatzea eta bizibide iraunkorrak bermatzea, bereziki emakume eta gazte ekintzaileentzat.

33. **Sektore informala**ren ekarpena aitortzea hiri elikadura sistemetan (elikagaien hornikuntzari, lanpostuak sortzeari, tokiko dieten sustapenari eta ingurumen-kudeaketari dagokienez), eta sostengu eta prestakuntza egokia bermatzea zenbait alorretan: elikadura-segurtasuna, elikadura iraunkorra, eta hondakinen prebentzioa eta kudeaketa.

Ekintza gomendatuak: janarien hondakinak mugatzea

34. **Elikadura sistemako agenteak biltzea, janari galeren eta hondakinen murrizketa ebaluatu eta kontrolatzeko** hiri eskualdeko elikadura katearen fase guztietan (ekoizpena, eraldaketa, paketatzea, janari prestaketa ziurra, aurkezpena eta kudeaketa, berrerabilera eta birziklatzea), eta plangintza eta diseinu holistikoak, gardentasuna, erantzukizuna eta politiken integrazioa ziurtatzeko.
35. **Herritarrak janari galeren eta hondakinen aurrean sentsibilizatzea**, berariazko ekitaldi eta kanpainen bidez; gune zehatzak identifikatzea, hala nola hezkuntzaren alorreko erakundeak, merkatu komunitarioak, enpresetako dendak edo elkartasunarekin zein ekonomia zirkularrarekin lotutako beste ekimen batzuk.
36. **Sektore pribatuarekin lankidetzan aritzea, bai eta hezkuntza eta ikerkuntza erakundeekin eta antolakunde komunitarioekin ere**, udal politikak eta arauak garatu eta, egoki bada, berraztertze (esaterako, prozedurak, estetika eta sailkapen arauak, iraungitze-datak, etab.), janari-hondakinak sortzea eragozteko edo janariak eta enbalajeak modu seguruan berreskuratzeko, janaria erabiltzea eta ez galtzea sustatzen duen sistema baten bidez.
37. **Ahal bada**, ekoizpenetik, fabrikaziotik, txikizkako salmentatik, jatetxeetatik, handizkako merkataritzatik edo ostalaritzatik datozen **giza kontsumora bideratutako janari seguru eta elikagarriak berreskuratu eta birbanatu daitezkeen ahalbidetzea**, baldin eta hondatzeko edo galtzeko arriskua bada.